

Posudek disertační práce Mgr. Pavla Sladkého *Na hranicích metafyziky. Pokus o interpretaci Patočkovy filosofie negativního platonismu*, ÚFaR, FF UK, 2018, 141 stran

Disertační práce Mgr. Pavla Sladkého je věnována jedné z klíčových etap Patočkova myšlení, konceptu negativního platonismu (dále jen NP). Autor podává systematickou interpretaci NP, a to na základě rekonstrukce textového korpusu NP a prostřednictvím výkladu klíčových motivů a pojmů Patočkovy koncepce.

Práce je rozdělena do tří částí. V první z nich Mgr. Sladký identifikuje tři myslitele, v nichž lze spatřovat významné inspirační zdroje Patočkovy koncepce (Heidegger, Jaspers, Sartre), a poté načrtává „cestu“ ke koncepci NP. Druhá část stručně identifikuje stati, které lze přiřadit ke koncepci NP, a poté podává její systematický výklad. Ve třetí části jsou opět shrnuty filosofické zdroje NP, tentokrát syntetičtější způsobem. Poté autor nabízí stručnou kritiku NP a snaží se určit, jakou filosofickou koncepcí Patočka koncept NP nahradil.

Strukturu práce považuji za zdařilou, ani po stylistické stránce nemohu práci nic vytknout. Čtenář nikdy neztrácí důvěru, že autor přesně ví, co dělá. Výklad je veden jasně, jeho jednotlivé kroky na sebe smysluplně navazují. Práce se soustavně pohybuje na vysoké interpretační i argumentační úrovni. Autor pracuje s celou řadou poměrně komplexních pojmů, jejich význam je nicméně jasný a v celém výkladu koherentní. Za pomoci těchto pojmů se mu daří velmi přesně popsat Patočkovy teze a intence.

Z věcného hlediska oceňuji za prvé autorovo přehledné usouvztažnění Patočkovy koncepce NP s výše zmíněnými inspiračními zdroji. Mgr. Sladký jasně ukazuje spojitost NP s Heideggerovou otázkou po bytnosti metafyziky, odlišuje Patočkovu pojetí od Sartrovu koncepcí radikální svobody a zajímavým způsobem je spojuje s Jaspersovými tezemi zejména o „obemýkajícím“ (autor identifikuje rovněž některé styčné body s Rádlem). Za cenný považuji rovněž závěr autorova výkladu Patočkovy „cesty“ k NP, podle kterého „se Patočkovi rýsuje dialektické řešení“: „je třeba překonat sókratiku (antropologismus) platonikou („kosmologický převrat“) a platoniku (metafyzická tendence) sókratiku (ontologická tendence) a v této překonávající-uchováající syntéze nechat promluvit jejich společného, leč vposled nepřiznaného jmenovatele – bytí vůbec“ (62). Přínosné je bezesporu vlastní jádro práce, tj. autorova systematická interpretace NP, která zohledňuje nejenom programatickou stať „Negativní platonismus“, ale také další texty. V sekundární literatuře jde o průkopnický výkon, na který bude možné plodně navázat.

Argumentace Mgr. Sladkého mne přesto v některých bodech nepřesvědčuje, případně mi připadá nedotažená.

1) Není mi jasné, jak konkrétně myslet „nedistanční vztah k bytí“, resp. jakým způsobem je „distanční vztah k předmětu ... zavěšen na základnějším nedistančním vztahu k bytí“ (89). Je představa nedistančního vztahu vůbec smysluplná?

2) Co přesně znamená historičnost přírody? Lze ji *redukovat* na „odmítnutí filosofického substancialismu“, jak tvrdí Mgr. Sladký (100).

3) Nejsem přesvědčen o tom, že bychom Patočkův NP měli vykládat jako „třetí způsob“ humanismu, tj. jako „Meta-fyzický humanismus“ (105). Mám totiž pochybnosti o tom, zda Patočka vůbec rozvrhuje svou koncepci jako formu humanismu.

4) Podle Mgr. Sladkého Patočka v NP sleduje Heideggera „daleko spíše tam, kde se Heidegger ještě drží v ‚rámci ontologie lidského pobytu na světě‘ ... To je patrné zejména z Patočkova vykazání fenoménu nicoty z negativních transcendentujících aktů, resp. z elementárního transcendentujícího aktu, které rámcově odpovídá motivu nicoty zjevující se v úzkosti v Heideggerově rané přednášce *Co je metafyzika*“ (117). Teze, podle níž „nicota zjevující se v úzkosti“ rámcově odpovídá „elementárnímu transcendentujícímu aktu“, resp. je z něj vykazatelná, je podle mého názoru nesprávná. Nejenom proto považuji za ukvapený závěr, že Patočka v NP nesleduje i Heideggerovy myšlenky o bytí po tzv. obratu. Není naopak nezbytné překročit *raného* Heideggera a inspirovat se jeho pozdějším myšlením, nemá-li Patočkova koncepce zůstat subjektivistickou?

5) Jakým způsobem se „u Patočky ... filosofie promítá do otázek vědecké metodologie“ (119)?

6) Považuji za metodicky problematické vypomáhat si pro identifikaci rozdílů mezi NP a Heideggerem či Jaspersem statí „Co je existence“, která vznikla mnohem později než projekt NP. Patočka nepochybně mohl změnit názor na jmenované autory, resp. teprve později nahlédnout problémy u těchto inspiračních zdrojů.

7) Lze textově doložit, že vazba člověka na bytí se uskutečňuje myšlením, jak Mgr. Sladký předpokládá na s. 125?

8) Není mi jasné, proč by Patočkův NP měl znamenat „metafyzický voluntarismus“ (např. 125).

9) Za nepřesvědčivou a nedotaženou považuji snahu zodpovědět otázku, jakou koncepcí a proč Patočka posléze NP nahradil. Autor má za to, že jde o koncepci pohybu, nikoli koncepci prostoru, jak ji lze vyčíst v textu „Prostor a jeho problematika“ (a z náčrtů spojených s tímto textem). „Koncepce prostoru“ podle Mgr. Sladkého „spadá spíše do

kontextu uměnovědných diskusí mezi Patočkou a Richterem a ... Patočka [ji] záhy opouští“ (129). Za prvé považuji za neoprávněné tvrdit, že koncepce prostoru „spadá spíše“ do kontextu uměnovědné diskuse, za druhé si nemyslím, že by práce na knize o Aristotelovi znamenala opuštění tematizace prostoru. Podrobnější rozbor by po mém soudu ukázal, že mezi „konceptí prostoru“ a „konceptí pohybu“ je kontinuální souvislost. Takový rozbor však autor nenabízí.

10) Text „Prostor a jeho problematika“ by vyžadoval daleko podrobnější analýzu, než Mgr. Sladký nabízí v závěru své práce. Tvrzení, že Patočka v nové koncepci „pojem ideje ... nahrazuje pojmem světa“ (131), je přitom vágní a zavádějící. „Jako by Patočka, analogicky vůči Aristotelovi, ‚snesl‘ Ideu z ‚mimosvětské dimenze‘ zpět do světa,“ píše Mgr. Sladký. Lze smysluplně tvrdit, že to, co Patočka míní ideou, lze snést do světa? A nesvědčí sakrální transsubstanciace, kterou Mgr. Sladký v této souvislosti zmiňuje, naopak o tom, že ideu *nelze* snést do světa, předvádí-li tato transsubstanciace „s jasnozřivostí, že *založení* oné stavby, kterou je celý svět, děje se na hlubině *transcendence*, něčeho *zcela jiného* než to, co se může vyskytovat *uvnitř*“, jak Patočka sám říká ve stati „O prostoru“? Mgr. Sladký tak podle mého názoru vůbec neprokazuje, že Patočka opouští základní myšlenku NP, tj. předpoklad mimosvětské ideje.

11) Pokud jsem schopen nahlédnout, stručné představení koncepce, která podle Mgr. Sladkého nahradila NP, nenabízí jasnou odpověď na otázku, v čem Patočka posléze spatřoval „nepochopitelnou naivnost“ koncepce NP. Autor v podstatě dospívá k závěru, že „koncept Meta-fyzicky reinterpretované platónské Ideje ... sice umožňuje velmi přehledně a rigorózně držet onticko-ontologickou diferenci a zajímavě navázat na Heideggerův motiv ontologické destrukce, ale jeho[] prostřednictvím je nesnadné, ne-li nemožné, filosoficky rekonstruovat lidský život v pluralitě jeho charakteristik, projevů a potřeb“ (134). Je problém vskutku jen v tom, že koncepce NP je takto „chudá“? Nejde o nějaký podstatnější vnitřní problém?

12) Jakkoli je autorova systematizující interpretace NP přesvědčivá a dobře zdůvodněná, výklad Mgr. Sladkého by byl pro patočkovské bádání přínosnější, kdyby bral větší ohled na sekundární literaturu. Předně je třeba jmenovat Renauda Barbarase, který mj. rozvrhl originální, byť mimořádně spekulativní (a po mém soudu neobhajitelný) výklad Patočkova NP jako konceptu „henologie“. Za zmínku by snad stály také studie Pierra Rodriga, Petra Rezka, Tamáse Ullmanna či Jana Freie (chápu ovšem, že nedávno publikovanou studii posledně zmíněného interpreta již nebylo možné v disertaci zohlednit).

13) Kromě toho jsem na základě dvou indicií na pochybách, zda autor vždy přistupuje korektně k interpretům, na něž odkazuje. Na s. 109 autor píše: „Rozpolcenost moderantismu,

kteřý je i není víc než civilizace, neboť zvládá toliko věcnou sféru a celek mu uniká mezi prsty, tak nemůžte být chápana jako ‚civilizační paradox‘³³⁴ či slabina, která legitimuje existenci radikalismu, nýbrž jako vlastní určení, ‚osud‘ moderantní nadcivilizace.“ V úryvku citovaný Johann Arnason hovoří o „civilizačním paradoxu“ z toho důvodu, že nadcivilizace má univerzalistický nárok, zároveň však nenabízí odpověď na nejpodstatnější, univerzální otázku smyslu existence. Tato teze po mém soudu dobře vystihuje Patočkovo pojetí a neliší se od interpretace Mgr. Sladkého; nevidím zde důvod k tvrzení, že rozpolcenost moderantismu „nemůžte být chápana“ jako civilizační paradox.

V pozn. 113 na s. 46 autor takto shrnuje mou interpretaci Patočkova „přechodu“ od koncepce rozvržené ve *Věčnosti a dějinnosti* k NP: „Máme za to, že Patočkovo opuštění subjektivismu *Věčnosti a dějinnosti* nepramení z faktu, že tento subjektivismus je, jak soudí Ritter, zatížen hodnotovým relativismem, a potud neodpovídá Patočkově představě etiky, která nechce dát prostor ... subjektivní libovůli, ... nýbrž ze skutečnosti, že Patočka (především pod vlivem Heideggera) nově pohlíží na subjektivismus jako na klíčový rys (novodobé) pozitivní metafyziky, o jejíž nemetafyzické překonání usiluje.“ Musím upozornit, že ve svém textu nespojuji subjektivismus pouze s hodnotovým relativismem a s etickou problematikou (i když tuto stránku vskutku považuji za důležitou). Na jiném místě citované studie tvrdím: „Pokud jde o kritiku subjektivismu, ta se obrací také do vlastních řad (zejména proti Husserlovi), přičemž Patočka v této souvislosti může využít a nepochybně využívá motivy Heideggerovy filosofie, která po ‚Kehre‘ klade značný důraz na *nesubjektivní* dění či udávání se bytí. / Pokud bychom četli *Negativní platonismus* ‚heideggerovsky‘, mohli bychom hovořit o *platonizaci* Heideggerova pojmu ‚bytí‘ prostřednictvím pojmu ‚ideje‘.“

Výše uvedené výhrady jsem ovšem formuloval především proto, abych pomohl vylepšit již tak zdařilou práci, kterou by bylo vhodné po nezbytných úpravách publikovat, ideálně v některém světovém jazyce.

Předloženou disertační práci předběžně klasifikuji jako prospěl.

V Urbanově 8. dubna 2018

Martin Ritter, Ph.D.